

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՍԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱՅ ԸՆԴՈՒՄ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1872

ԹԻՒ 946

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հանդարտութիւնը կը տիրէ ընդհանուր քաղաքականութեան վերայ, որ հիմնաւ կը բանաւորէ իշխող պիտի այժմեան երկրական վիճակին և հետեւաբար խաղաղութեան հաստատուն պահուելուն վերայ: Այս մարդասիրական քաղաքականութիւնը՝ որ օգտակար է ըրոր ազգաց համար, և որուն նկատմամբ համաձայն էրեւին դրեթէ բոլոր տէրութիւնք և մանաւանդ անցեալները Պէրլինի մէջ խորհրդակցութիւն ընդ երեք մեծագոր կայսերք, այս մարդասիրական քաղաքականութիւնը, կըսեմք, ըստ ամենայն երեւանց, երկար ժամանակ պիտի տէ: Սակայն դժբաղդաբար կտաւարութիւնները ըստ մեծի մասին կը խորհրդէ թէ ընդհանուր խաղաղութիւնը ապահովցնելու մի միայն միջոցն է իւրաքանչիւր տէրութեան զինուորական զօրութեանց մշտապէս և հաստատուն մնալն է: Երբեք կը հետեւի թէ սպառազինեալ խաղաղութիւն մի պիտի ունենամք: Ստոյգ է թէ անցեալները զրուցուեցաւ թէ Պիլմարք իշխանը միտք ունի առաջարկելու գերմանական բարձրամէնթին մէջ, որպէս զի հիւսմանից զինուորական զօրութիւնը նուազեցնեն, եթէ միւս մեծ տէրութիւններն ևս, իրենց կ'ըմանէ: Նոյն խնայողական գրութիւնը 'ի դժուր գնելու հաշուութիւն տան, բայց տակաւին այս լուրը չըստուգուեցաւ: որուն զործադրութիւնը դժուար կը ընէ մեզ:

Օգտմանալի է ապաքէն որ ներկայ տասնէիններորդ դարու մէջ, որ լուսաւորեալ դար կը համարուի, կըրօնական վեճերն երթալով կը շարունակուին և կը տարածուին: Գերմանիոյ մէջ պապական եպիսկոպոսները, այսինքն Պապին անձնական անսխալութեան վարդապետութիւնը ընդունողները՝ հերձուածող կանուանեն և կընդգլխեն զհին կաթոլիկները՝ այն է Պապին անսխալութիւնը չընդունողները: Իսկ գերմանական կառավարութիւնը առանց իւր թոյլտուութեան եղած այս նշովքը օրինազանցութիւն համարելով, կը պատ-

րաստուի խտրել գաղափարները և պատժել յիշեալ խտրախոյզ եպիսկոպոսաց ընկալքը:

Սիւնիոյն կերպիւ հերձուածող հրատարակեալ և նշովեալ են Արեւելեան կաթոլիկ հայերը, որ կը մերժեն, և շատ իրաւամբ, Պապին անձնական անսխալութեան վարդապետութիւնը և անոր ուրիշ ապօրինաւոր կոնգրակները:

Ուրիշ նոր հերձուած մի ևս տեղի ունեցաւ Յունաց օրթոտոքս եկեղեցւոյն մէջ: Բայց այս հերձուածը ամենեւին կըրօնական չէ, ուստի աւելի ճիշտ և օրինաւոր կը համարուի բաժանումն անուանել զայն: Հայտնի է թէ խօսքերնիս Պապիւր ազգայնութեան կրկնաբերի, որ զանազան պատճառաց համար կամեցաւ դատուել Յունաց եկեղեցիէն և ազգային անկախ եկեղեցի մի կազմել առանց կըրօնական փոփոխութիւն մի ընելու: Բայց և այնպէս այս բաժանումը՝ հերձուած հրատարակեցաւ ի Պոլսոյ Յունաց Ս. Սիւսդէն, և բաժանեալ կղերը ու ժողովուրդը հրապարակաւ նշովուեցաւ:

Այս եղբորութիւնը՝ թե և կըրօնական երեւոյթ ունի, բայց քաղաքականութեան հետ մեծապէս յարակից ընելով, հեռաւոր և խոհեմ կառավարութիւնները կըրօնական զիջող իշխանութիւնը չափաւորել կուզեն և կը մեղծեն նոյն կըրօնական իշխանութեան միջամտութիւնը 'ի քաղաքական գործն: Վասնզի կառավարութեան մը մէջուրիշ կառավարութիւն չկրնար ընել:

Օսմանեան կայսերական կառավարութիւնն ևս, անշուշտ այս սկզբան հետեւելով, պաշտօնական կերպիւ իմաց տուած է զանազան ազգայնութեանց հոգեւոր զիջող, որ ամենեւին աղէրսողի՝ այսինքն թաղերի չգրեն առ Բարձրագոյն 'Իսլամ սրէ և քաղաքական գործոյ մի համար:

Հետեւեալ յօդուածը՝ զոր Մալիւ լրագրոյն Սեպտեմբեր 21 թիւէն քաղած եմք, ընդարձակօրէն կը բացատրէ մեր այս զրուցածները:

“Կը յիշեն ընթերցողք որ լրագրոյն 1282 թիւով

(1 Սեպտ. 1872) քանի մի խորհրդածութիւն ըրած է ինք (Ս. Իսնէն մեր Պատրիարքարանի Կաթուհիէ հիասիին եղած ազգաբարձութեան վերայ թէ՛ այսուհետեւ պատրիարքարանները քաղաքական խնդրոց և գործոց համար թաղերի չգրեն առ Բ. 'Իսլամ, այլ միայն աղիւսին՝ կըրօնական խնդրոց համար: Այս խորհրդածութիւնը Բարձրագոյն 'Իսլամ ուշադրութիւնը գրաւելով, շարաթ օրը Բարձրագոյն 'Իսլամը կոչուեցանք, և վսեմա. Սատուլլահ-Ալլայ մեր ըրած խորհրդածութիւնները Պարնասեան Պողոս Էֆէնտիկ թաղմանեւ տալէ ետեւ՝ ազգաբարձ մի թէ Բարձրագոյն 'Իսլամ ըրած տնօրէնութեանց վերայ դիտուելով: Երեւոյ համար՝ հաստատեալ օրէնքի մի կամ կանոնի մի վերայ պէտք է յետու, Պատրիարքներուն՝ արտօնութիւնը կըրօնական է և ոչ քաղաքական, ըսաւ: Հետեւաբար քաղաքական խնդրոց միջամտելոյ բնաւ իրաւունք կամ արտօնութիւն չունին: Իրենց իրաւաստեութենէն դուրս է. քաղաքական գործերը կառավարութեան միայն կը վերաբերին, և տէրութեան հպատակներն՝ իրենց ազգային՝ կըրօնական գործոց համար պատրիարքարանի, բայց քաղաքական գործոց համար ուղղակի կառավարութեան պէտք է դիմեն: Կառուաւ առաջնորդներուն՝ առ պատրիարքարանն ունեցած պատասխանատուութիւնն ալ՝ կըրօնական է միայն: քաղաքականապէս կառավարութեան պատասխանատու են՝ և ոչ Պատրիարքարանի:

Վերջապէս վսեմա. Սատուլլահ-Ալլայ խնդրոյն՝ այլեւայլ կէտերուն վերայ մեր ըրած դիտողութեան ամենուն մէկէն սա պատասխանը տուաւ թէ. պատրիարքարանաց ժամանակ մի՛ վեր բռնած ընթացքն իրենց իրաւաստեութեան և արտօնութեան սահմանէն խոտորում մ'է, անկանոնութիւն մ'է, որուն տէրութիւնը մինչև ցարդ ներողամտաբար թոյլտուութիւն ըրած էր, բայց այսուհետեւ չպիտի ընէ:

Հետեւաբար եթէ մեք և ուրիշ որ և է հայ լրագիր Բ. 'Իսլամ այս որոշմանը վերայ դարձեալ դիտողութիւն մ'ընենք, լրագիրին պիտի զոյգուի:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Հետեւեալ տեղեկագիրը՝ որ Գանիքեհ Կ. Պօլսոյ ազգային կեդրոնական վարչութեան յուշարկուած է, հարկ կը դնամք Ս. շարունակ միջոցաւ: Երաւարակ է 'ի տեղեկութիւն ողջամիտ ճառարակութեան: Այս պաշտօնական գրութեան վերայ մեր եղբայրակից լրագրաց ոմանց, այսինքն Մալիւն, Մանգուլեհին, և մանաւանդ Փաւնջիկի մանր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ մեր, որք կողմնապաշտ աղբիւրներէ քաղելով, ընդդէմ ճշմարտութեան շատ սխալ տեղեկութիւններ հրատարակեցին այս ցաւալի խնդրոյն վրայօր:

Յուսմք թէ Փաւնջիկ, որ առանց ստորագրութեան նոյնպիսի պարտաւարքի մի հրատարակած է Եզրիպտոսի բարեխնամ Ս. ազնորդին վերայ, անկողմնապաշտութեան ստիպեալ կըսէ, պիտի փութայ՝ միեւնոյն անկողմնապաշտութեան պարտաւարքեալ՝ հրատարակելու: Եւ զյետագայ պաշտօնական տեղեկագիրը 'ի պատիւ ճշմարտութեան:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Ազգային Բաղադրական ժողովոյն Եզրիպտոսի:

Ս. շարունակող որ արժանապատու տէր Արքայապետ հանա Ս. Ս. մանի միամտեղ բացակայութեան ամբիւր, ժամանակ կը կարգուի արժաւ. Կարապետ վարդապետ Բաղրատունի մինչ ցվերադարձ վերադառնալէ քահանայն: Երբեք Կ. Պօլսոյ երթալու արտօնութիւն տրուած է իւր արտօնութիւնը բուժելու համար: Տեղւոյ Բաղադրական ժողովը յուսալով որ Կարապետ վարդապետը ըստ իւր խնաման, պիտի փութայ որ և է կողմնակցութեան չձառաջելով խաղաղութեան առաջնորդը, վստայող

այս ամբիւր սահմանադրական օրինաց զործադրութեան համար քուէարկութեան մասին պէտք եղած հրահանգը ևս զրկեց նորին արժանապատուութեան, պատուիրելով նմա՝ անթերի գործադրութիւնը հրահանգի մէջ մի յօդուածոյ:

Կարապետ վարդապետն հնազանդութիւն կ'ուստէ, ընտրողաց և ընտրելեաց ցանկերը կը պատրաստէ, քուէթղթերը կը ըրուէ, և քուէարկութեան օրը կ'որոշէ: Բայց ընտրողաց և ընտրելեաց ցանկերուն դէմ բողոքներ կըրան, մոտիկ չընեն. կեղծութիւն զրկուած հրահանգի յօդուածոց տրամադրութեանց հակառակ կը զործէ, և այս մասին եղած օրինաւոր դիտողութեանց ականջ չիւսնէ: Այդիս և տէրութեան առեւանդել գաղափար տեւալ անձ մը ընտրելի կը հրատարակէ և արժանաւոր ընտրելիներ ցանկէն դուրս կարտաքսէ, որովհետեւ կողմնակցութեան մը յարած է:

Տէր Արքայապետ քահանան Պօլսոյն կը վերադառնայ, և Կարապետ վարդապետն կըրեւալով թէ իւր առեւանդակեղ պաշտօնը քուէարկութեան ետքը պիտի դադրի. վստայող կը փութայ զորս որ կուտակցութիւն մի կազմել, որպէսզի յաջողի Ս. շարունակողի հին ամբողջ բազմիւր:

Սուրբ Աստուածածնայ վերափոխման օրը՝ տոնեցելու կեղեցւոյ տարածումն սպասելու, քուէտո փին կը մերձենայ, և դեռ օր մը առաջ Պօլսոյն հասնող անձանք թաղայնոց քուէները դիտակցութեամբ կը նշուին, և անոնց մէջ մին քաղաքական ժողովոյ սրբազան Կառապետ հին ներկայանալով զարմանք կը նկատուի, ապօրինաւոր քուէարկութեան խառնածաղանձ հանդէսը, ինչպէս նաեւ մի քանի ազգայնոց կողմնէ իրեն տրուած պատրաստ քուէթղթերն յախմուցի ստիպեալ քուէտո փին մէջ ձգելը:

Քուէարկութեան երկրորդ օրը բողոքագրի կը մեղան ի կեղծութիւն, և Կարապետ վարդապետն անվստիքարար քուէ կը պատմեն, քուէարկութեան ապօրինաւորութիւնը կը մեղադրեն և սահմանադրական օրինաց դէմ տեղի ունեցած նախատիքներուն հաստուցում կը պահանջեն: Բաղադրական ժողովն անհաւանք կ'սպասէ քուէարկութեան արդիւնքը օրինաւոր արժանապատուութեամբ կարգաւ, որպէսզի վերահասու ըլլայ վերոյիշեալ անցից, և ահա ուրիշ բողոքագրի մի ևս կընդունի Կարապետ անդալ Յակոբեանի: Կամակազիրը Կարապետ վարդապետն կողմնէ կառավարութեան արտօնութեան մասնաւոր ըլլալը յիշելու ետքը նաեւ պատճառը կը յայտնէ, որ ըզվերոյիշեալն 'ի տուն իւր հրաւիրելով թէ իւր և թէ իւր բացակայ եղբոր Թագուր աղայի բացարձակ առաւելութեամբ թաղական խորհրդոյ անդամ ընտրուելին կը մերժէ, ըսելով թէ՛ քանի որ քուէարկութիւնը ապօրինաւոր է և քանի որ սահմանադրական օրէնքը ծաղրել ըսելէ անտր տրամադրութեանց դէմ մեղադրել, կը յարգուի: զորէ զԿարապետ վարդապետ որ ապօրինաւոր քուէարկութեան ամբիւր տեղի ունեցած դժուրութեանց առաջ քուէտոնը համար 'ի Գահիրէ կըլ, որպէսզի ժողովուրդը հանգրտի և խոտովութիւնը չընդհանրանայ:

Հուսկ յետոյ Կարապետ վարդապետի մէկ հեռագիրը կը հասնի, որով կ'իմացնէ քուէարկութեան լրացած ըլլալը, և թէ անձանց ընտրութիւնը, խառնաբառ Էրեզեանի ընտրողաց և ընտրելեաց ցանկերը պատրած ըլլալը, և Կարապետ աղա Յակոբեանի զինքը 'ի Գահիրէ կըլիտ ստիպելը. որուն հեռագրով պատասխանեց Բաղադրական ժողովն թէ մասնաւոր նամակով փութայ քուէարկութեան տեղեկագիրը զրկել, զի ըստ այնմ պարտաւորապէս տնօրէնութիւնը, որովհետեւ անպատասխան մի միայն սոյն հեռագիրը, ժողովն մասնաւոր նամակ մի

